

Sygn. akt IV CSK 310/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marta Romańska (przewodniczący)
SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)
SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa S. I.
przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 marca 2012 r.,
skargi kasacyjnej Rzecznika Praw Obywatelskich
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 4 listopada 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego**

Uzasadnienie

S. I. wnosił o zasądzenie od pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej kwoty w wysokości 100 000 zł tytułem odszkodowania z odsetkami ustawowymi. Pozwana wносиła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2010 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 3 302,18 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2006 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części. Ustalił, że powodowi przysługiwało spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu nr 46 znajdującego się przy ul. K. w O., o powierzchni użytkowej 35,70 m², przydzielonego w 1998 r. (budynek został wybudowany w 1968 r.). W pozwanej Spółdzielni do dnia wejścia w życie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych obowiązywała uchwała rady nadzorczej z dnia 20 grudnia 1996 r. w sprawie ustalenia aktualnej wysokości członkowskiego kosztu budowy. Koszt budowy 1 m² powierzchni użytkowej stosowany do aktualizacji wkładu przy ustaleniu równowartości lokatorskiego lub własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego wynosił 950 zł. W przypadku mieszkań z ciemnymi kuchniami oraz mieszkań z ogrzewaniem piecowym członkowski koszt budowy był obniżony o 10%. Uchwałą Rady Nadzorczej z dnia 9 lutego 2001 r. powód został wykluczony ze Spółdzielni ze względu na nieuiszczanie opłat eksploatacyjnych. Zawiadomienie o wykluczeniu zostało doręczone powodowi dnia 20 lutego 2001 r. Powód nie zaskarżył uchwały. Powód po wykluczeniu nadal mieszkał w tym lokalu. Wyrokiem z dnia 22 marca 2004 r. Sąd Rejonowy nakazał jemu i innym osobom zajmującym lokal wydanie go pozwanej Spółdzielni. Powód w dniu 30 maja 2006 r. wydał lokal Spółdzielni. Powód przekazał go w złym stanie wymagającym remontu. Pozwana przeprowadziła remont lokalu. Wkład mieszkaniowy należny powodowi został ustalony na dzień ustania członkostwa na kwotę 15 336,20 zł. Spółdzielnia potrąciła z wkładu mieszkaniowego zaległości z tytułu opłat za lokal (10 142,86 zł) oraz koszty remontu (5 193,34 zł). Wartość rynkowa lokalu mieszkalnego na dzień 10 kwietnia 2006 r. wynosiła 95 000 zł.

Sąd Okręgowy przyjął, że w dniu 20 lutego 2001 r. powstała po stronie powoda wierzytelność o wypłatę wniesionego wkładu mieszkaniowego, co uzasadniało rozliczenie jego wysokości według obowiązującego wtedy art. 218 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz. U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288 ze zm.; dalej „pr. spółdz.”). W razie wygaśnięcia lokatorskiego prawa do lokalu spółdzielnia zwracała osobie uprawnionej wkład mieszkaniowy (art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz.). Sąd Okręgowy ocenił, że pozwana prawidłowo rozliczyła wkład mieszkaniowy na dzień wygaśnięcia spółdzielczego lokatorskiego prawa przysługującego powodowi, a więc według zasad określonych w przepisach Prawa spółdzielczego. Uznał, że roszczenie o zwrot wkładu mieszkaniowego powstało wprawdzie w dniu 20 lutego 2001 r., ale stało się wymagalne w dniu 30 maja 2006 r.

Powód wniósł apelację od wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając go w części oddalającej powództwo.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 4 listopada 2010 r. oddalił apelację i zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 2 700 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego. Przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, aprobując jednocześnie dokonaną przez ten Sąd ocenę prawną. Podkreślił, że według ogólnej reguły międzyczasowej, dotyczącej stosowania przepisów prawa materialnego, do oceny stosunków prawnych mają zastosowanie przepisy obowiązujące w chwili ich powstania (art. XXVI p.w.k.c.). Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu skarżącego, że skoro opróżnienie lokalu nastąpiło pod rządem ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm.; dalej: „u.s.m.”), należało zastosować art. 11 ust. 2 u.s.m. w obowiązującym wówczas brzmieniu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, obowiązujący w chwili wygaśnięcia przysługującego powodowi lokatorskiego prawa do lokalu (w dniu 20 lutego 2001 r.) art. 218 § 4 pr. spółdz. nie uzależniał wypłaty wkładu od spełnienia jakiegokolwiek warunku. Sąd Apelacyjny podkreślił też, że stan faktyczny w rozpoznawanej sprawie różni się od stanu faktycznego w sprawie, w której zapadł wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2010 r., III CSK 295/09. W tamtej bowiem sprawie prawo do lokalu wygasło po wejściu w życie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. Sąd Najwyższy nie zajmował się zatem wykładnią

art. 218 pr. spółdz., ale wykładnią przepisów art. 11 u.s.m. w pierwotnym brzmieniu i w brzmieniu uwzględniającym ich nowelizację dokonaną w 2007 r.

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, mianowicie art. 11 ust. 2 u.s.m. w pierwotnym brzmieniu w związku z art. XXVI p.w.k.c., art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz., naruszenie przepisu prawa procesowego, mianowicie art. 378 § 1 k.p.c. oraz naruszenie art. 2 i art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest trafny zarzut naruszenia art. 11 ust. 2 u.s.m. w pierwotnym brzmieniu w związku z art. XXVI p.w.k.c. oraz związany z tym zarzut naruszenia konstytucyjnych praw człowieka i obywatela, t.j. wynikającej z art. 2 Konstytucji RP zasady sprawiedliwości społecznej, przez zastosowanie wobec powoda wykładni przepisów prawa międzyczasowego, które spowodowało rażący brak ekwiwalentności uzyskanego przez niego świadczenia w zamian za pozostawienie do dyspozycji pozwanej Spółdzielni opróżnionego mieszkania oraz określonej w art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP zasady ochrony praw majątkowych, poprzez zastosowanie takiej wykładni przepisów, która usankcjonowała utratę przez powoda prawa majątkowego (spółdzielczego prawa do lokalu) bez uzyskania ekwiwalentu pieniężnego odpowiadającego wartości tego prawa. Trzeba zgodzić się z Sądem Apelacyjnym, że stan faktyczny w niniejszej sprawie jest inny niż stan faktyczny w sprawie, w której Sąd Najwyższy wydał wyrok dnia 29 czerwca 2010 r., III CSK 295/09 (Monitor Spółdzielczy 2010, nr 5, s. 30-31). Sąd Najwyższy podkreślił w tym wyroku, że zgodnie z art. 11 ust. 2 u.s.m. w pierwotnym brzmieniu, warunkiem wypłaty wartości wkładu mieszkaniowego albo jego części było opróżnienie lokalu. Był to warunek prawny zawieszający (*conditio iuris*), którego spełnienie powodowało powstanie roszczenia o wypłatę wkładu mieszkaniowego (jego części). Jeżeli spełnienie warunku nastąpiło już po nowelizacji ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych dokonanej w 2007 r., to przed tą nowelizacją nie doszło do powstania rozważanego stosunku prawnego. Powstał on dopiero później, ponieważ, według art. 11 ust. 2⁴ u.s.m. w obecnie obowiązującym

brzmieniu, warunkiem wypłaty, o której mowa w ust. 2¹, jest również, tak jak poprzednio, opróżnienie lokalu. W stanie faktycznym sprawy, w której zapadł omawiany wyrok, wykluczenie nastąpiło w 2005 r., a więc już w okresie obowiązywania ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. Tymczasem w niniejszej sprawie wykluczenie stało się skuteczne ponad 2 miesiące przed wejściem tej ustawy w życie. Sąd Apelacyjny prawidłowo zastosował art. XXVI p.w.k.c., który wyraża zasadę dalszego działania ustawy dawnej. Oznacza to, że w niniejszej sprawie znajduje zastosowanie art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz. Przepisy te nie uzależniały powstania roszczenia o zwrot wkładu mieszkaniowego (równowartości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu) od wydania (opróżnienia) lokalu. Z art. 210 § 1 pr. spółdz. wynikał bowiem jedynie, po wygaśnięciu prawa do lokalu mieszkalnego, obowiązek opróżnienia lokalu przez członka oraz zamieszkujące w tym lokalu osoby, które prawa swoje od niego wywodzą.

W związku z podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutem naruszenia art. 2 i art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji należy podkreślić, że bezpośrednie stosowanie Konstytucji (art. 8 ust. 2 Konstytucji) nie może prowadzić do zakwestionowania przez sąd mocy obowiązującej bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa międzyczasowego prywatnego (tu: art. XXVI p.w.k.c.). Oznaczałoby to bowiem wkroczenie w konstytucyjne kompetencje Trybunału Konstytucyjnego (art. 188 Konstytucji). Sądy powszechne i Sąd Najwyższy mogą natomiast przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne m.in. co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją (art. 193 Konstytucji). W okolicznościach niniejszej sprawy nie ma jednak podstaw do wystąpienia z takim pytaniem. Po pierwsze, kwestionowanie zgodności z Konstytucją art. XXVI p.w.k.c. byłoby pomysłem dość absurdalnym. Po drugie, można by wprawdzie rozważyć celowość zbadania zgodności z Konstytucją przepisów art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz. Przepisy te już nie obowiązują, jednakże wydanie orzeczenia w tym zakresie mogłoby być uznane za konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw (art. 39 ust. 3 w związku z ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.). Należy jednak zauważyć, że ewentualne orzeczenie o ich niezgodności z Konstytucją musiałoby

przybrać postać tzw. wyroku prawotwórczego, który charakteryzuje się tym, że nie kwestionuje zgodności z Konstytucją konkretnego przepisu ustawy, ale zmierza do wypełnienia istniejącej luki w prawie. Taki wyrok nie powoduje utraty mocy obowiązującej zakwestionowanego przepisu, ale sprawia jedynie, że ustawodawca powinien dokonać stosownej nowelizacji tego przepisu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2010 r., II CSK 3/10, OSNC 2011, nr 2, poz. 19). W konsekwencji taki wyrok nie stanowi podstawy wznowienia postępowania przewidzianej w art. 401¹ k.p.c. (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2009 r., III PZP 2/09, OSNC 2010, nr 7-8, poz. 97 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2010 r., IV CO 37/09, OSNC 2010, nr 12, poz. 166). W tej sytuacji przedstawienie Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego w sprawie zgodności z Konstytucją przepisów art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz. nie byłoby celowe. Takie pytanie sprowadzałoby się bowiem do tego, czy art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz. w zakresie, w jakim nie wiąże powstania roszczenia o zwrot wkładu mieszkaniowego z opróżnieniem lokalu, jest zgodny z określonymi przepisami Konstytucji, albo do tego, czy wspomniany przepis w zakresie, w jakim nie odwołuje się do wartości rynkowej lokalu, jest zgodny z określonymi przepisami Konstytucji. W obu wypadkach Trybunał Konstytucyjny, udzielając odpowiedzi twierdzącej na przedstawione mu pytanie, wydawałby wyrok prawotwórczy, który jednak byłby niewykonalny. Ustawodawca musiałby bowiem albo znowelizować uchylony przepis, co jest oczywiście niemożliwe, albo uchwalić nowy przepis, który naruszałby zasadę *lex retro non agit*, co z kolei jest w zasadzie niedopuszczalne (art. 2 Konstytucji, art. 3 k.c.).

Trafne są natomiast podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz. przez niezastosowanie art. 229 § 1 pr. spółdz. do oceny przyjętej przez pozwaną Spółdzielnię zaktualizowanej wysokości kosztów budowy lokalu, stanowiącej podstawę ustalenia wysokości należnego do zwrotu wkładu mieszkaniowego, oraz naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. przez zaniechanie zbadania zarzutu naruszenia przez sąd pierwszej instancji art. 218 § 4 w związku z art. 229 § 1 pr. spółdz. Wartość wkładu mieszkaniowego powinna być ustalona na dzień powstania roszczenia (20 lutego 2001 r.), tj. na

dzień, w którym wykluczenie powoda ze Spółdzielni stało się skuteczne, a spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu w konsekwencji wygasło (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 1988 r., II CR 11/88, OSNCP 1990, nr 4-5, poz. 65). Z uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego wynika, że podstawę do ustalenia wartości wkładu mieszkaniowego stanowi uchwała rady nadzorczej z dnia 20 grudnia 1996 r. Sąd Apelacyjny, oddalając apelację, podzielił to stanowisko. Tymczasem, jak słusznie wskazano w uzasadnieniu podstaw kasacyjnych, jest oczywiste, że w latach 1996 - 2001 nastąpiła zasadnicza zwyżka kosztów budowy mieszkań i zwiększyła się wartość zużycia budynku. Określona w art. 229 § 1 pr. spółdz., do którego odsyła art. 218 § 4 pr. spółdz., równowartość spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu nie jest wprawdzie odpowiednikiem wartości rynkowej lokalu, jednak celem regulacji zawartej w tym przepisie jest jak największe zbliżenie obu tych wartości. Wskazuje na to odniesienie waloryzacji wkładu budowlanego do aktualnych średnich kosztów budowy lokali w danej miejscowości lub województwie oraz konieczność brania pod uwagę, przy obliczaniu równowartości prawa, także wszystkich innych okoliczności mających wpływ na obniżenie lub podwyższenie wartości użytkowej lokalu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2002 r., IV CKN 655/00, niepubl.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.